

Balio Sruogos laiškas Juozapai Sruogai, 1928-05-09, iš Kauno - į Berlyną

Mielas Juozapai, / Na, tai pagaliau jau viskas baigta - testamentas parašyta ir pas kleboną padėta.

Mielas Juozapai [1],

Na, tai pagaliau jau viskas baigta - testamentas [2] parašyta ir pas kleboną [3] padėta. Šiokių tokių kompromisų turėjo būti daroma, ir jie padaryta.

Šiuo tarpu apsiėjome visai be jokių barnių, nors prieš mūsų atvažiavimą (kaip jau žinai iš Klingos [4] rašyto laiško) būta labai smarkaus ūpo.

Aniolas [5] ir šį kartą labai nenorėjo nusileisti dėl teisės parduoti ir dovanoti. Buvo visokios argumentacijos iš vienos ir kitos pusės. Atrodė, kad čia nebebus galima susitarti, - Aniolas iš pasitarimų - iš seklyčios išėjo, tačiau po kelių minučių grįžo su tatušiu [6] ir sugrįžęs pareiškė: kadangi tatušis noris, kad iš namų Baibokuose Sruogų giminė neišeitų, tai Aniolas šiuo punktu nusileidžia, reiškia, sutinka, kad būtų įrašytas punktas, kuriuo be visų brolių susitarimo negalima nei parduoti, nei dovanoti. Bet Aniolas drauge prašė, kad nebūtų rašomi punktai apie paskolą ir išnuomavimą. Kadangi Aniolas pirmuoju principiniu punktu nusileido, tai dėl šių pastarųjų jau teko ir ieškot kompromisinės formulos. Tokia formula rasta, - jos esmė tokia: punktas apie tai, kad žemė ir namai negali būti parduota ir dovanota, - šis punktas turi būti šventai pildomas, - jis negali būti apeitas praskolinimo, nuomos ar kitokiais būdais. Prie šio punkto dar pridėta pastaba: šis punktas neliečia normališku paskolų bei išnuomavimų ūkio bei Aniolo asmenišką gyvenimo tvarkymui.

Šis punktas, kaip matai, turi kai kurių neaiškumų formulavime, - neaiškumai neišvengiami kiekvienojo kompromisinėje formulėje. Tačiau tiems neaiškumams aiškinti „dvasią“ nustato paragrafas, draudžianti[s] parduoti, dovanoti ir „apeiti“, ir paskolų bei išnuomavimų „normališkumas“.

Atrodo, kad šis formulavimas netoli teneina nuo to projekto, po kuriuo ir tu esi pasirašęs, kad sutinki. Atrodo, kad šitoks formulavimas Anioliui turi daugiau ne praktiškos, bet psichologiškos reikšmės. Šitoks kompromisas buvo neišvengiamas, nes svarbu buvo baigti reikalą geruoju, - įvesti gyvenimą Baibokuose į normalines taikias vėžes. Tokio testamento, su kuriuo mes nebūtumėm sutikę, tatušis nebūtų pasirašęs; bet jeigu jis būtų pasirašęs tokį, kuris Anioliui pasirodytų nepriimtinas, tai vis tiek gyvenimo namie nebūtų buvę, - barnės ir ašaros nebūtų pasiliovusios.

Gal Tau šitoji formula atrodyt smarkiai kritikuotina, bet įsivaizduok, kad Tu būtum nuvažiavęs - ar būtum daugiau pasiekęs? Mes padarėm, ką galėjom, ir mums neatrodo, kad būtumėm blogai padarę.

Visi kiti punktai pasiliko tie patys, po kuriais tu pasirašei. Testamentą parašė Klinga, po juo pasirašė klebonas Kirlys ir Zaprutiškių Čibas [7]. Testamento vykintojas nėra nužiūrėtas; testamentas padėtas pas vietos kleboną (ne Kirli, kaip asmenį, bet kaip kleboną).

Tatušis atrodo žymiai stipresnis, negu pernai buvo. Mažiau kosti, daug vaikščioja, rūpinas ūkiu, sodu ir t[.] t. Beje, einant tetušio noru, testamentas šiek tiek pakeistas dėlei paminklų. Aniolas turi sutvarkyti altorių Jasiuliškiuos, o mes trys (tu, Adolfas [8] ir aš) turime susidėti ir parūpinti pastatyti paminklą ant kapų [9] (pastatymo darbą vykdys Aniolas). Tatušis nori, kad paminklas būtų pastatytas, kol jis dar gyvas, geriausia esą būtų, kad dar šį vasarą - rudenį būtų pastatytas. Matutė [10] norėjo, kad tame paminkle būtų pastatyta kokia nors „Dievo Motynos“ stovylėlė, bet stovylai aš labai smarkiai priešinaus: jeigu jau statyti, tai ką nors padoresnio - gražesnio, negu fabrikinė stovykla. Galų gale jie sutiko: statykit - ką norit, by tik būtų. Aš manau, geriausia būtų gal taip padarius: aš paprašysiu architektoria Landsbergio [11] ar prof. Dubeneckio [12], kad jie sukomponuotų kokį nors architektonišką kryžių (iš geležies betono), jis būtų galima ne taip brangiai pastatyti, ir atrodytų

gerai. Jei tu šiam sumanymui pritartum, tai aš galėčiau su architektoriais pakalbėti ir būtų galima padaryti sąmata.

Aniolas, atrodo, rengias vesti kokią tai Bačiulytę [13]. Tėvai šiam sumanymui visai nesipriešina. Imponuoja dar ir tai, kad Aniolas gausias pasogo kokius 20. 000. – Klinga Dominykas [14] išeina „užkurioms“, – Jonas jam turi duoti pasogą, kurios, žinoma, neturi. Tai Adolfas gavo Klingai Jonui „atidengti platų kreditą“. Bet Jonas pats mano greit vesti ir iš gautos pasogos sugrąžinti Adolfui pinigus.

Parašius testamentą ūpas pas visus pasidarė geras ir lengvas, visi išsibučiovom ir t[.] t. Paaiškėjo, kad motutė labai norėtų atvažiuoti į Kauną, – tat ir pakvietėm. Jei kartais tatušiui blogiau nepasidarys, tai motutė atvažiuos Kaunan gegužio 14 dieną, išbus turbūt keletą dienų.

Būtų gerai, kad Tu parašytum, ar Tu patenkintas mūsų žygiais.

Gerų linkėjimų Tau ir p. Bronei [15] nuo mūsų visų trijų [16]

Balys [17]

Kaune 1928 geg. 9.

KOMENTARAI

[1] Juozapas Sruoga (1886–1957) – diplomatas, vyriausias Balio Sruogos brolis, nuo 1925 m. rugpjūčio mėn. dirbo Lietuvos pasiuntinybėje Berlyne raštinės, vėliau konsulinio skyriaus vedėju.

- [2] Testamentas pasirašytas 1928 m. gegužės 6 d. Baibokų vienkiemyje. Balys Sruoga laišką broliui Juozapui Sruogai rašė praėjus kelioms dienoms, kai testamentas buvo pasirašytas.
- Tėvas Pranciškus Sruoga, „būdamas sveiko proto ir turėdamas tvirtą atmintį“, testamente išreiškė „savo paskutinę valią“ dėl turto paskirstymo po jo mirties.
- Testamente ypač svarbūs pirmieji du punktai:
- „1) Savo sūnaus Aniolo Sruogos nuosavybėn pavedu visas trobas, gyvą ir negyvą inventorių ir visą žemę, esančią mano ūkyje Baibokų vienk., Vabalninkų val., išskyrus traką, tai yra žemės sklypą, kurs sueina su Deikiškių, Puteliškių ir Baibokų kaimo laukais iš trijų pusių ir naujai iškasto 1925 metais Žemės ūkio ministerijos Melioracijos skyriaus griovio iš ketvirtos pusės. Šį žemės sklypą pavedu savo sūnų Juozapo, Adolfo, Boleslovo ir Kazimiero Sruogų nuosavybėn.
- 2) Nei vienas iš mano sūnų pavestų jiems žemės sklypų be bendro jų susitarimo parduoti bei dovanoti negali. Šis straipsnis turi būti vykdomas šventai ir negali būti apeitas praskolinimo, nuomos bei kitokiais būdais.
- Pastaba. Šis straipsnis neliečia normalių paskolų bei išnuomavimų, sūnaus Aniolo asmenio gyvenimo bei ūkio reikalų tvarkymo.“
- Testamente dar kalbama apie kitus mokesčius, kuriuos turi mokėti Aniolas Sruoga ir visi broliai, įsipareigojimus, kuriuos turi vykdyti broliai, slaugydami tėvus, po jų mirties – rūpindamiesi kapais, pamaldomis. Kad skaitytojams būtų patogiau, pateikiame visą tolesnį Pranciškaus Sruogos testamento tekstą:
- „3) Visus valstybės ir savivaldybės mokesčius ir kitas natūralias pareigas atlieka faktiniai žemės naudotojai. Žemės ūkio ministerijos Melioracijos skyriaus iškasimo griovio išlaidas sūnui Juozapas, Adolfas, Boleslovas ir Kazimieras pradeda mokėti nuo laiko pradėjimo naudotis pavestu jiems žemės sklypu.
- 4) Sūnus Aniolas bei jo įpėdiniai, kurie gyvens jo vietoj, privalo kasmet užpirkti ne mažiau trijų mišių ir atvežti kunigą į Jasiuliškių kapus pamaldoms už visą mano familiją.
- 5) Mano visiems vaikams pavedu ant Jasiuliškių kapų ir ant kapo mano brolio, kunigo Jono, Ylakiuose pastatyti paminklus.
- 6) Sūnaus Kazimiero gydymo išlaidas turi sumokėti visi kiti sūnai lygiomis dalimis. Sūnus Aniolas išpuolančią jam ketvirtą Kazimiero gydymo išlaidų dalį sumoka kitiems broliams, kai jis apsives.
- 7) Sūnus Aniolas privalo teikti mano žmonai, o jo motutei Agotai Sruogienei iki josios mirties visa, kas reikalinga gyvenimui, būtent: aprėdymą, medicinos pagalbą, aprūpinti tykibinius reikalus, taipogi motutę mylėti ir gyventi santaikoje.
- 8) Kilus tarp sūnaus Aniolo ir motutės nesusipratimams ir pareiškus motutei nepasitenkinimą bei skriaudą užlaikyme, aprėdyme ar kituose reikaluose ir išreiškus motutei norą atskirai savo ūkį vesti, sūnus Aniolas nuo tos dienos privalo duoti motutei šią ordinariją: rugienių miltų, papr. maltų penkiolika (15) kgr. į mėnesį, rugių miltų pitliavotų aštuonius (8) kg. į mėn., kvietienių miltų valcuotų aštuonius (8) kg. į mėn., bulbių dvidešimts (20) kg. į mėnesį, pieno nenugriebto keturiasdešimt penkias (45) litrus į mėnesį, kiaušinių šešias dešimts (60) štukų į mėnesį, mėsos rūkytos penkiolika (15) kg. į mėn., mėsos šviežios (teliukienos, avienos ar jautienos) penkias (5) kg. į mėn., mėsos paukštienos (viščiukų, ančių) penki (5) kg. į mėn., sviesto, pirmos rūšies (3) kg. į mėnesį, kiaulienių bei žąsienių taukų du (2) kg. į mėn., smetonos ir smetonėlės šešius (6) litrus į mėn., sūrio, dešros, kumpio ir lašinių po du (2) kg. į mėn., įvairių kruopų tris (3) kg. į mėn., cukraus smulkaus ir rupaus tris (3) kg. į mėn., kavos, kaka[v]o[s] ir arbatos vieną kg. į mėn., agurkų, morkų, kopūstų, burokų, cibulių, salotų ir kitų daržovių bei druskos, pipirų, baklavų lapų ir kitų smulkių prie valgio reikmenų sūnus Aniolas duoda sulig tikro reikalo.
- 9) Pradėjus motutei vesti atskirą ūkį ir imti virš nurodytą ordinariją sūnus Aniolas turės duoti tinkamą gerai užrakinamą patalpą produktų pasidėjimui.
- 10) Virš nurodytą davinį Aniolas privalo išduoti motutei vienam mėnesiui pirmyn, išskyrus tuos produktus, kurie gali sugesti, šie išduodami kas dieną.
- 11) Pradėjus duoti motutei davinį, jeigu ko nors ūkyje nebūtų, sūnus Aniolas privalo duoti motutei užtenkamai pinigų šiuos dalykus rinkoje nusipirkti.
- 12) Su likučiais savo davinio motutė turi teisę elgtis kaip nori.
- 13) Esant reikalui motutei turėti atskirą patarnavimą ar tai senatvės dėlei, ar tai vedant savo atskirą ūkį bei atskirai valgiui gaminti, sūnus Aniolas privalo duoti motutei vieną iš savo tarnaičių, kurią pasirinktų motutė. Tarnaitėi algą ir visą išlaikymą duoda sūnus Aniolas. Ši tarnaitė, turėdama liuso laiko nuo motutės patarnavimo, gali būti panaudota sūnaus Aniolo ūkio darbams.
- 14) Kamarėlė, kaip gyvenamas kambarys, lieka motutės žinioje; seklyčia naudojasi sūnus Aniolas su motute bendrai, ištikus gi nesusipratimams gali visa seklyčia pereiti motutės žinion bei padalyta perpus.
- 15) Apkūrenimui bei valgio gaminimui malkos motutei privalo būti sausos, supjaustytos ir tinkamai suskaldytos.
- 16) Visą reikalingą remontą, priežiūrą bei šviesą motutės užimamoms patalpoms duoda sūnus Aniolas.
- 17) Visas motutės dangos ir apavo išlaidas kaip medžiagos, tai[p] ir darbo, neša sūnus Aniolas.
- 18) Visas motutės gydymo išlaidas atlieka sūnus Aniolas.
- 19) Motutei susirgus sūnus Aniolas privalo neatidėliojant atvežti daktarą bei kunigą iš artimiausių miestelių bei kitų vietų, o taipogi ir reikalingus vaistus.
- 20) Tykibiniams bei kitiems motutės reikalams atlikti sūnus Aniolas turi duoti ne mažiau vieno karto į savaitę gerą pakinkytą arklį, gerus ratus su risoriais bei minkšta sėdyne ir kitais patogumais važiavimui į artimesnius miestelius; reikalui esant sūnus Aniolas privalo duoti ir vežiką, esant reikalui sūnus Aniolas privalo duoti motutei pastotį ne daugiau kaip 4 kartus į metus nuvažiuoti į gelžkelio stotį.
- 21) Sūnui Anioliui apsigvedus visi indai ir motutei reikalingi baltiniai pareina motutės žinion.
- 22) Bet virš nurodyto davinio sūnus Aniolas privalo duoti motutei kas mėnuo po dešimts (10) litų pinigais prie kurso dešimt litų lygu vienam doleriui. Šie pinigai motutei išmokami neatsižvelgiant į tai, ar motutė su Aniolu bendrai, ar atskirai gyvena. Šiuos pinigų motutei Aniolas privalo išmokėti visuomet už mėnesį pirmyn.
- Tasai mano testamentas turi būti šventai laikomas ir vykdomas. Šį testamentą iš Pranciškaus Sruogos žodžių rašė Jonas Klinga. Po šiuo testamentu savo ranka pasirašau: Pranciškus Sruoga. Kad šis naminis testamentas, rašytas Jono Klingos iš žodžių Pranciškaus Sruogos, esančio sveiko proto ir tvirtos nuomonės, liudiju dvasios tėvas, kanauninkas Matas Kirlys, Vabalninko klebonas. Šis naminis testamentas, rašytas Jono Klingos iš žodžių Pranciškaus Sruogos, esančio sveiko proto ir tvirtos nuomonės, liudiju Juozas Čibas iš Zaprutiškių kaimo.“
- Testamento tekstas - 1932 m. civilinėje byloje Nr. 491 esančiame nutarimo dėl Aniolo Sruogos prašymo patvirtinti mirusio Pranciškaus Sruogos naminį testamentą nuoraše.
- 1932 m. balandžio mėn. 18 d. Vabalninko nuovados Taikos teisėjas viešame posėdyje, išanalizavęs bylą dėl Aniolo Sruogos prašymo patvirtinti mirusio Pranciškaus Sruogos naminį testamentą, jį patvirtino.
- Šis nutarimo nuorašas, patvirtintas Teismo sekretoriaus ir Vabalninko apylinkės teismo, duotas Juozapui Sruogai, jam prašant (žr. neinventorizuotas Algio Samulionio fondas, in: *LLTIB RS*, Tekstologijos skyrius, 2015-06-11 perdavė Gediminas Samulionis).

Anksčiau, kaip galima spėti iš laiško turinio, buvo keletas testamento variantų. Juozapas Sruoga norėjo, kad Baibokų žemė būtų užrašyta ne tik Aniolo Sruogos vardu, bet būtų paskirstyta visiems broliams po lygiai: „Tėvas nusprendė ūkį palikti Anioliui, kitiems keturiems užteks mokslo. Juozas atvažiavęs įkalbinėjo tėvą keisti testamentą. Norėjo, kad jam ir kitiems broliams užrašytą žemės. Tada tėvas pasakęs: „Jeigu jau jus, mokyti, liksite ubagai, tai paskirsiu už vieškelio penkiolika hektarų. Parvažiuokite ir gyvenkite, kad badu mieste nenumirtumėt“. Aniolas skundėsi tėvui, kad brolius leido į mokslus, jiems vežė geriausią maistą, pirkto geriausius drabužius, o pats kartais batų neturėdavęs, nors visą laiką sunkiai dirbęs, vadavęs tėvą. Tėvas nenuskriaudė Aniolo. Girdi, Juozas atvažiavo ir išvažiuos. Tegul šneka, kad nori. Nereikia to imti į galvą“ (Salomeja Balčiūnaitė-Sruogienė-Kaziliūnienė, „Balio Sruogos gimtinė Baibokuose“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 13-14).

- [3] Matas Kirlys (1872–1958) – kanauninkas, Vabalninko klebonas.
- [4] Jonas Klinga – Sruogų šeimos bičiulis iš Jasiuliškių kaimo Biržų rajone, netoli Baibokų, artimiausias Sruogų kaimynas.
- [5] Aniolas Sruoga (1890–1936) – Balio Sruogos brolis, mirus tėvui Pranciškui Sruogai (1931 m.) – Baibokų ūkio paveldėtojas, tvarkytojas.
- [6] Pranciškus Sruoga (1846–1931) – Balio Sruogos tėvas, Baibokų šeimininkas, ūkininkas.
- [7] Juozas Čibas – Zapručiškių kaimo gyventojas.
- [8] Adolfas Sruoga (1887–1941) – Balio Sruogos brolis, 1927–1933 m. Lietuvos pašto valdybos direktorius.
- [9] „Tėvai palaidoti Jasiuliškių kaimo kapinėse. Vaikai pastatė jiems kryžių, kuriame yra nuotrauka ir užrašas: Sruoga Pranciškus 1846–1931 m.; Sruogienė-Lomanaitė Agota 1867–1930 m. Čia palaidota ir jų duktė Emilija“ (Salomėja Balčiūnaitė-Sruogienė-Kaziliūnienė, „Balio Sruogos gimtinė Baibokuose“, in: *Balys Didysis*, 1997, p. 16).
- [10] Agota Lomanaitė-Sruogienė (1867–1930) – Balio Sruogos motina, sūnų vadinta švelniai, gražiai – matute, matušėle („[Apolonijos Lomanaitės-Stelemekienės atsiminimai apie Balį Sruogą]“, in: *Balys Didysis*, 1997, p. 22).
- [11] Vytautas Landsbergis-Žemkalnis (1893–1993) – inžinierius architektas, modernizmo architektūros Lietuvoje pradininkas. 1927–1929 m. – Architektūros katedros jaunesnysis asistentas Lietuvos universitete.
- [12] Vladimiras Dubeneckis (1888–1932) – architektas, dailininkas scenografas, vienas moderniosios architektūros Lietuvoje pradininkų, tautinio stiliaus propaguotojas, profesorius. 1925–1932 m. – Inžinierių ir architektų sąjungos architektūros sekcijos pirmininkas. 1927–1929 m. dėstė kompoziciją ir perspektyvą Meno mokykloje.
- [13] [Bačiulytė].
Mirus pirmajai žmonai Mildai Čibaitei, Aniolas Sruoga vedė 1930 m. Antroji žmona – Salomėja Balčiūnaitė (1909–2004), su kuria susilaukė trijų sūnų – Algirdo, Vytauto, Aniolo (dabar visi mirę).
- [14] [Dominykas Klinga].
- [15] Bronė Sruogienė (1896–1950) – Juozapo Sruogos žmona.
- [16] Balio Sruogos, jo žmonos istorikės Vandos Daugirdaitės-Sruogienės (1899–1997), dukters Dalios Sruogaitės (1925–2015), tuo metų trejų metų mergaitės.
- [17] Balys Sruoga (1896–1947) – Juozapo Sruogos brolis, Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dėstytojas, Slavų literatūros ir kalbų katedros docentas.